

Naciye Karahan

Dr. Öğr. Üye., Kafkas Üniversitesi/Fen Edebiyat Fakültesi, Kars/Türkiye
Assist. Prof. Dr., Kafkas University/Faculty of Science and Literature, Kars/Türkiye

eposta: ncykarahan@hotmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5200-1924> - RorID: <https://ror.org/04v302n28>

Atıf/Citation: Karahan, N. 2024. Eski Türkçe'den Derleme Sözlüğüne Bir Katkı: Dünür Düşük. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 12/41, 476-485. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.1557206>

Makale Bilgisi / Article Information

Yayın Türü / Publication Type:	Araştırma Makalesi/Research Article
Geliş Tarihi /Received:	27.09.2024
Kabul Tarihi/Accepted:	25.11.2024
Yayın Tarihi/Published:	15.12.2024

ESKİ TÜRKÇE'DEN DERLEME SÖZLÜĞÜNE BİR KATKI: DÜNÜR DÜŞÜK

Öz

Dil, tarihî metinlerden bu güne kadar çeşitli sebeplerden dolayı değişen ve gelişen bir yapıya sahiptir. Söz konusu değişim Anadolu ağızlarında yavaş olurken, ölçünlü dilde çok daha hızlıdır. Anadolu ağızları ve Türkiye Türkçesinde kullanılan birçok kelimenin yapısı, miladın ilk yıllarında atalarımız tarafından taşla yazılan büyük küçük pek çok yazıtın 19. yüzyılın sonlarında tespit edilmesiyle aydınlığa kavuşmuştur. Eski Türkçe'de kullanılan kelimeleri, yapılan çalışmalarda geçen kelimelerle karşılaştığımızda bazılarının ses, şekil ve anlam yönünden varlığını yüzyıllardır koruduğunu görmekteyiz. Eski Türkçe'de kullanılan kelimeleri tarihî metinler dışında tespit edebildiğimiz en önemli çalışma ise 20. yüzyılda Türkiye'nin birçok bölgesinin söz varlığını derlemek amacıyla Türk Dil Kurumu'nun başlatmış olduğu halk ağzından söz derleme seferberliğinin bir sonucu olarak hazırlanan Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'dür. Bu sözlük, birçok eksigiğe rağmen Anadolu ağızlarının söz varlığı konusunda ana kaynak olma özelliğini kaybetmemiştir. Bu makalede Eski Türkçe'nin yazılı metinlerinden Orhun Yazıtları (Kül Tigin ve Bilge Kağan) ile Uygur dönemine ait Maitrisimit, Daşakarmapathāvadānamālā, Vimalakīrtinirdeśa-Sūtra, Sekiz Yükmeç Yaruk ve Kalyāṇaṃkara ve Pāpaṃkara gibi eserlerde geçip Türkiye Türkçesi'nin yazı dilinde bulunmayan ancak Anadolu ağızlarında yaşayan bir kelimenin Türk dilinin en eski metinlerinden yola çıkılarak bugünkü Anadolu ağızlarındaki kullanımı ele alınacaktır. Mümkün olduğu kadar bu kelimenin tarihî gelişimi üzerinde durulacak ve bu konuda çalışma yapmış araştırmacıların görüşlerine yer verilecektir. Ayrıca ele alınan kelimenin yukarıda adlarını saydığımız eserlerde geçtiği şekilde kullanımı da ortaya konulacaktır. Tespitimizde Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü ve bazı ağız araştırmaları çalışmalarından yararlanılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, Orhun Yazıtları, Eski Uygur Türkçesi, Anadolu ağızları, Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü.

A CONTRIBUTION TO THE DICTIONARY OF COMPILATION FROM OLD TURKISH: DÜNÜR DÜŞÜK

Abstract

Language has a changing and developing structure due to various reasons, from historical texts to the present day. This change is slow in Anatolian dialects but much faster in the common language. Numerous large and small inscriptions, engraved on stone by our ancestors in the early years of the millennium, were discovered at the end of the 19th century. This clarified the structure of many words used in Anatolian dialects and Turkish. When we compare the words used in Old Turkish with those used in the studies, we notice that some have preserved their existence for centuries in the sense of sound, form, and semantics. The most significant work in which we can identify the words used in Old Turkish, except for historical texts, is The Dictionary of Colloquial Compilation in Turkey, prepared as a result of the mobilisation to compile words from people initiated by the Turkish Language Association in the 20th century in order to compile vocabulary in many regions of Türkiye. Despite many shortcomings, this dictionary has maintained its status as the primary source of the vocabulary of Anatolian dialects. This article discusses the use of a word, which appears in the Orkhon Inscriptions (Kül Tigin and Bilge Kagan) -one of the written texts of Old Turkish- as well as the works, such as Maitrisimit, Daşakarmapathāvadānamālā, Vimalakīrtinirdeśa-Sūtra, Eight Yükmek Yaruk and Kalyāṇaṃkara and Pāpaṃkara from the Uyghur era, and has not been found in the written language of Turkish, but has survived in Anatolian dialects, in today's Anatolian dialects based on the oldest texts of the Turkish language. This study will focus on the historical development of this word as much as possible and include the views of the researchers who have studied it. Furthermore, the use of the word in the works mentioned above will be revealed. The Dictionary of Colloquial Compilation in Turkey and some dialect studies will be utilised for our determination.

Keywords: Old Turkish, Orkhon Inscriptions, Old Uyghur Turkish, Anatolian dialects, Dictionary of Colloquial Compilation in Turkey

Giriş

Miladın ilk yıllarında atalarımız tarafından taşta yazılan büyük küçük pek çok yazıtın 19. yüzyılın sonlarında tespit edilmesiyle sosyal bilimler alanında birçok çalışma aydınlığa kavuşmuştur. Orhun Yazıtları dediğimiz Kül Tigin, Bilge Kağan ve Tonyukuk yazıtları hacimli olmadıkları ve konuları gereği sadece askerlik, siyaset vb. kavramlarla ifade edilmelerine rağmen Türk devlet anlayışı, Türk edebiyatı, Türk tarihi ve Türk dilinin 8. yüzyıldaki durumunu göstermesi bakımından büyük önem taşır.

Türk dili ile ilgili kelime kadrosu, ses, şekil, cümle bilgisi çalışmalarında çıkış noktamız çoğunlukla bu yazıtlar olmuştur. Yazıtlardan hemen sonra bakılacak yer ise Eski Uygur Türkçesi dönemine ait metinlerdir.

Türkçe, tarihî dönemlerden beri Güneybatı (Oğuz), Doğu (Çağatay), Kuzeybatı (Kıpçak), Kuzeydoğu (Altay) olmak üzere dört lehçe grubuna ayrılmıştır. Türkiye Türkçesi bu lehçe grupları içinden Güneybatı yani Oğuz grubuna dâhil olan bir lehçedir. Türkiye Türkçesi de çeşitli sebeplerden dolayı kendi içinde ses, şekil ve az da olsa söz varlığı farklılıklarına dayanan ağızlara ayrılmıştır.

Eski Türkçe'den Türkiye Türkçesi ağızlarına uzanan bu yolculukta Orhun Yazıtları'nda ve Eski Uygur Türkçesi metinlerinde kullanılan bazı sözcükler anlam ve yapılarını değiştirmeden Anadolu ağızlarında kullanılmaktadır. Ancak bu sözcükler ölçünlü dilde kullanılmadığı için Türkçe Sözlük'te (2023) bulunmamaktadır. Bu sözcükler Türkçe Sözlük'te bulunmadığı gibi içlerinden bazıları 1930'lu yıllardan başlayıp Anadolu'nun her köşesinde binlerce sözcük derlenerek 1960'lı yıllara kadar yapılan çeşitli çalışmalarla on iki cilt hâlinde yayınlanan Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü'nde (1963-1982) de tespit edilememiştir. İşte bu makalede Eski Türkçe'nin¹ yazılı metinlerinden Orhun Yazıtları ile Eski Uygur Türkçesi dönemine ait Maitrisimit, Daşakarmapathāvadānamālā, Vimalakīrtinirdeśa-Sūtra, Sekiz Yükmek Yaruk ve Kalyāṇaṃkara ve Pāpaṃkara'da geçip Afyonkarahisar ilinin Çay ilçesinin Pınarkaya, Çayırpınar gibi köyleri ile Başmakçı ilçesinin Hırka köyü ağızlarında yaşayan bir kelimenin ses ve şekil özelliklerine değindik. Tespitlerimizde Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü ve bazı ağız araştırmaları çalışmalarından yararlandık.

1. Eski Türkçe Döneminde bişük ya da tünür büşük Kelimelerinin Durumu

Çalışmamızın konusu olan *bişük/düşük* kelimesi Orhun Yazıtları'nda (Kül Tigin ve Bilge Kağan) kullanıldığı şekli ile pek çok araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

Kül Tigin (G6) ve Bilge Kağan (K4-5) yazıtlarında gördüğümüz “bir kişi: y(a)ṅ(ı)ls(a)r: og(u)şı:bod(u)nı:bişükiṅe:t(e)gi:kıdm(a)z:(e)rm(i)ş” cümlesi çok farklı şekillerde anlamlandırılmıştır. Cümlenin bu kadar farklı anlamlandırılmasının nedeni *bişükiṅe* ve *kıdm(a)z* kelimeleri olmuştur. Bu çalışmanın konusu gereği bizim araştırmacıların yorumlarına yer vereceğimiz kelime ise *bişükiṅe* kelimesidir.

bişükiṅe kelimesi ile ilgili daha önce yapılan çalışmalardaki yorumlar şöyledir:

Radloff *bişükiṅe* kelimesini iki farklı şekilde yorumlamıştır. Eserinin sözlüğünde kelime *besük* “süs, parıltı” olarak anlamlandırılmış (1895: 139b, Uçar 2018'den), ancak açıklamalar

¹ Türk dilinin tarihî devirlerinden olan Eski Türkçe üç dönemden oluşmaktadır. Bunlardan ilki Orhun Yazıtları (Köktürkçe), ikincisi Eski Uygur Türkçesi ve üçüncüsü ise Karahanlı Türkçesi dönemidir. Eski Türkçe'nin bir dönemi olmasına rağmen çalışmada Karahanlı Türkçesi döneminden söz etmememizin sebebi, çalışmamızın konusu olan *tünür büşük/dünür düşük* ikilemesinin bu döneme ait eserlerden olan Kutadgu Bilig, Atabetü'l Hakayık ve Satır-Altı Kur'an Tercümelerinin Türk İslam Eserleri Müzesi No 73 ile Rylands Nüshaları'nda bulunmaması; yine Karahanlı Türkçesi dönemine ait olan Divanü Lûgat'it-Türk'te ise sadece *tünür* “dünür” (1940: 110-3) kelimesinin bulunmasıdır.

Eski Türkçe'den Derleme Sözlüğüne Bir Katkı: Dünür Düşük

kısımında bişük (< biş-ük "pişmek") "pişmiş, deneyimli, tecrübe sahibi" anlamında verilmiştir (1895: 229, Uçar 2018'den). Thomsen ise, Radloff'un sadece besük "süs, parıltı" teklifini dikkate almış ve buna itiraz edip kelimenin bişük "olgun" olabileceğini düşünmüştür. (2002 240-241). Vambéry de Radloff ile aynı değerlendirip bişük'i "deneyimli, tecrübeli" olarak vermiştir (1899: 73, Uçar 2018'den).

Beşik kelimesini Bang, "yurt, ülke" (1896: 11-12, Uçar 2018'den), Melioranskiy ise "beşik, yurt, vatan" anlamında olabileceğini tahmin etmişlerdir (1899: 88, Uçar 2018'den). Orkun, "Bisük sözünün şimdiye kadar yapılan izahları yerinde değildir. Kelimeyi Kaşgari'deki sözlerden birisiyle izaha çalışmak belki münasip olur" (1936: 74) demiş ve kelimeyi "beşik" ile ilişkilendirmiştir. Gabain, kelimeyi bişük olarak okuyup kelimenin böşük "beşik, dost, akraba, sevgili" ile ilgili olabileceğini yazmıştır. (1995: 268, 270).

Németh, *bişük* kelimesinin anlamını "kayın, enişte" olarak kabul eder. (1946: 53-61, Uçar 2018'den). Tuna, *bişük*'ün *bişük* > *beşik* > *böşük* şeklinde izah edilebileceğini belirtmiş, ancak kelimenin anlamının yazıtta şüpheli olduğunu, bundan başka kelimeye "beşik" gibi bir anlamın verilmesinin daha doğru olabileceğini söylemiştir (1957: 59).

Tekin, kelimeyi *bişük* olarak okuyup kelimenin "akraba" anlamında olduğunu belirtmiştir (2016:297). Drevnetyurkskiy Slovar'da bisük'in anlamı "akraba" olarak gösterilmiş, ancak kelime köken olarak İranî *vīsuka* ile ilişkilendirilmiştir. (Nadelyayev vd. 1969: 103a). Clauson'un etimolojik sözlüğünde de kelime *béşik* "beşik" olarak kabul edilmiştir (1972: 380b).

Karcaubay, *besükiqe* "beşiğine" okunuşunu kabul etmiştir (2012: 77). Uçar da kelimeyi *bişükiqe* şeklinde okumanın doğru olacağı kanaatindedir (2018: 14).

Ercilasun, G. Abdurahmanov ve A. Rustemov gibi *bisükInA* imlâsının iki kelimededen oluştuğunu düşünmüş ve *ebi eşükiqe* "evi eşiğine" şeklinde okunmasını teklif etmiştir (1995: 85). Sertkaya da kelimeyi *ebi eşükiqe* "evine eşiğine" olarak okumuştur (2014: 12).

bişükiqe kelimesinin anlamlandırması üzerinde duracak olursak *bişük* kelimesinin Kül Tigin ve Bilge Kağan yazıtlarındaki gibi akrabalık kavram alanı içerisinde Eski Uygur Türkçesi'nde de kullanıldığı görülmüştür.

Maitrisimit'te de *büşük* kelimesi *kürtük* ile bir arada kullanılmıştır: *büşük kürtük* boltumuz (Tekin 1980: 176, Uçar 2018'den) "akraba olduk"; bir ikintişke *büşük kürtük* edgü ögli tutuşup (Tekin 1980: 199, Uçar 2018'den; Röhrborn 2017: 164) "birbirleri arasında dünür ve dost edininip".

Süryani harfli bir Uygurca manastır metninde de *büşük* kelimesi geçmiştir: *tünür büşük* körüşüp (Zieme 2015: J26, 109-110) "dünürler görüşüp".

Daśakarmapathāvadānamālā' da *büyük* kelimesi birkaç yerde geçmiştir: birle kavışmış ka kadaş y(é)gen tagay adaş *büyük* edgü ögli kim bar erser (Wilkens 2016: 15 4954-4956, 477; Röhrborn 2015: 22; 2017: 164) "kardeş, yeğen, dayı, arkadaşı, dost kim varsa"; bo yérinçüde edgü sakınçın kim adaş *büyük* tutup (Wilkens 2016: 9282-9283, 714; Röhrborn 2015: 22) "kim bu dünyada iyi düşüncelerle arkadaş ve dost edinip"; anı adaş *büyük* atın [a]tagalı teginsiz bolur (Wilkens 2016: 9292-9293, 714; Röhrborn 2010: 100) "O nedenle, arkadaş namını almaya mazhar olur".

Vimalakīrtinirdeśa-Sūtra' da bir yerde *büyük* kelimesi geçmiştir: ka kadaş bag(1)r *büyükçe* sakınç sakınguluk k(e)rgek (Kasai 2011: 706-707, 168-168) "Kardeş ve akraba gibi düşünülmesi gerekir".

Sekiz Yükmek Yaruk' ta şöyle geçmiştir: oğlu kızı uruğu tarığı *bagrı büyük* üküş bolur (Oda 2015: 105) "Oğlu kızı, evladı, akrabası çok olur"; oğlu kızı *bagrı büyük* kası kadaşı ölmüş (Oda 2015: 124) "Oğlu kızı, akrabası, kardeşi ölmüş"; *tünür büyük* boluşup kız bérışip *tünür büyük* edgü ögli bolurlar (Oda 2015: 308-309) "akraba olup kız verip evlilik yoluyla akraba ve dost olurlar"; *tünür büyük* ka kadaş edgü ögli alku tertilürler (Oda 2015: 333) "akraba, kardeş ve dost hepsi toplanırlar"; *tünür büyük* edgü ögli bolgalı sakınsarlar (Oda 2015: 341) "akraba ve kardeş ve dost olmak için düşünseleler". *Sekiz Yükmek Yaruk'* un Çince ve Moğolca versiyonlarını değerlendiren Bang ve öğrencileri, *büyük* kelimesinin karşılığının "evlilik yoluyla kesp edilen akrabalık, tanıdık, dost" anlamında olduğunu ifade etmişlerdir. (1934: 73-74, Uçar 2018'den).

büyük kelimesinin anlamını doğru şekilde gösterecek tanık Eski Uygur Türkçesi ile yazılmış *Kalyāṇaṃkara ve Pāpaṃkara* hikâyesinde bulunmaktadır: kangı han ol éliniñ kızın edgü ögli teginke kolmuş erti *tünür büyük* bolmuş erti (Pelliot 1914: 255, Uçar 2018'den) "Hani hükümdar o hükümdarın kızını iyi kalpli şehzadeye isteseydi, onlar dünür olmuş olacaklardı"; kanı kan ol ellig kan kızın edgü ögli teginke kolmuş erti *tünür büyük* bolmuş erti (Hamilton 2011: 42) "Babası han, o kral hanın kızını İyi Düşünceli Prense istemiş ve dünür olmuşlardı". Bu iki çalışmadan da anlaşıldığına göre kelime "evlilikten kaynaklanan akrabalar, dünür" (Hamilton 2011: 228) anlamındadır. Bu anlamdan hareketle kelime "dost, arkadaş, tanıdık, ahbap" gibi yan anlamlar kazanmış olmalıdır.

2. Anadolu Ağzlarında *tünür büyük*

*Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Sözlüğü'*nde *dünür* ya da *dünür* şeklinde geçen kelimenin "1. Kız görmeye giden kimse, görücü" anlamı ile Bolvadin/Afyonkarahisar, Bolu, Silivri ve Köyleri-Çatalca/İstanbul, Tokat, Çorum, Vezirköprü/Samsun, Safa/Mardin, Şanlıurfa, Ankara, Bor/Niğde, Konya, Edirne, Lüleburgaz/Kırklareli dolaylarından; "2. Kız istemeye giden kimse, elçi" anlamı ile Balçova/İzmir, Kuşadası/Aydın, Susurluk/Balıkesir, Bayramiç/Çanakkale, Kandıra/Kocaeli, Kilimli/Zonguldak, Taşköprü/Kastamonu,

Eski Türkçe'den Derleme Sözlüğüne Bir Katkı: Dünür Düşük

Vezirköprü/Samsun, Merzifon/Amasya, Zile/Tokat, Akdağmadeni/Yozgat, Bozkır/Konya, Silifke/Mersin dolaylarından derlenmiş olduğu belirtilmiştir.

Ancak kelimenin yukarıda Eski Türkçe dönemine ait metinlerden örnekler ile de gösterdiğimiz şekli olan *tünür büşük* ya da burada konumuz olan Afyonkarahisar ilinin Çay ve Başmakçı ilçelerinin bazı köylerinde kullanılan *dünür düşük* şekline derleme sözlüğünde rastlanmamıştır.

Hamilton'a göre, *büşük* "akraba, eş dost, yakınlar" (2011: 176) anlamındadır. Kelimenin ilk şekli olan *bişük* Uygurcaya b'-den sonraki i'nin dudaksıllaşması, ya da i'nin ü'ye benzeşmesi sonucu, *büşük* biçimine geçmiştir. Kelimenin kökü *biş-* "pişmek, olgunlaşmak, alışmak" olmalıdır. Kelime $\{-X\}k$ ile *biş-* kökünden oluşmuştur. *Bişük* kelimesi başta "birbirine alışık olanlar, birbirini iyi tanıyanlar, yakınlar ve tanıdıklar" ya da "içli dışlı olanlar, yakınlar" gibi bir anlamda kullanılmış olmalıdır (2011: 109).

Uçar da "Şimdiye değin Uygurcada *büşük* şeklinde okunan kelimenin *büşük* olarak okunmasının daha doğru olacağını belirtmem gerekiyor, zira eğer ilk hecedeki /i/ gerileyici benzeşme ile yuvarlaklaştıysa, bunun /ö/ değil, /ü/ olması daha muhtemeldir. Tuna'nın iddia ettiği gibi *bişük*'ün *bişük* > *beşük* > *büşük* şeklinde bir gelişim sergilediğini kabul ettiğimizde de /ü/'lü okunuş daha muhtemel gözükmektedir" (2018: 16) ifadelerine yer vermiştir.

Eski Uygur Türkçesi metinlerine ait örneklerde görüldüğü üzere kelime o dönemde *tünür büşük* şeklinde bir ikileme olarak ve "evlilik akrabaları" anlamı ile kullanılmıştır. Zaman içerisinde kelimenin anlamında bir değişiklik olmamış ancak ses değişikliğine uğramıştır. Eski Türkçe'deki ötümsüz t seslerinin ötümlüleşerek d olması durumu bu kelimedede de gerçekleşmiş ve Anadolu ağızlarında kelime *dünür* şeklini almıştır. Yine hem morfolojik hem de fonetik açıdan yukarıda izahını yaptığımız *büşük* kelimesi de muhtemelen örnekseme yolu ile kendinden önce gelen *dünür* kelimesinden etkilenmiş ve artık *dünür düşük* şeklinde ikileme olarak Afyonkarahisar ilinin Çay ilçesinin Pınarkaya ve Çayırpınar köyleri ile Başmakçı ilçesinin Hırka köyünde tespit edilmiştir.

Kelimenin ikileme şekliyle kullanımına *Türkiye'de Halk Ağzından Söz Derleme Sözlüğü*'nde rastlanmadığı gibi bölge ağzı ile ilgili Talat Dinar (2006) ve Erhan Solmaz (2007) tarafından yapılan tez çalışmalarının sözlük bölümlerinde de rastlanmamıştır.

dünür düşük ikilemesinin çalışmamızda adı geçen bölgelerde kullanımı ise şöyledir:

İki gomşu *dünür düşük* oldulā işlerini barabar ediyolā. "İki komşu dünür oldular, işlerini beraber yapıyorlar." (Kaynak Kişi 1)

Eveli köyümüzde düğünler Cuma günü başladi. Önce gelinin saçına gına yakalâ sōna *dünür düşük* toplaşip gelin hamamına gidelēdi. “Köyümüzde eskiden düğünler cuma günleri başlardı. Düğünden önce gelinin saçına kına yakılır sonraki gün ise dünür bir araya gelip gelin hamamına giderlerdi.” (Kaynak Kişi 2)

Önümüz bayram yabandan *dünürüm düşüğüm* gelecek gidip evlerimi temizlēcen. “Önümüz bayram, şehir dışından dünürlerim gelecek gidip evimi temizleyeceğim.” (Kaynak Kişi 3)

Şo kōde bi hanım gız vā. Gidelim de onu bi isdiyip *dünür düşük* olalım. “Şu köyde bir hanım kız var. Gidelim onu isteyelim de dünür olalım.” (Kaynak Kişi 4)

Sonuç

Çalışmamızdaki elde ettiğimiz verileri değerlendirdiğimizde sonuç bize Anadolu ağızlarının söz varlığının bütün olarak derlenmesinin güç olduğunu göstermiştir. Ancak Anadolu ağızları günümüzde bile Türk dilinin tarihî özelliklerini, başka benzerlik ve farklılıklarını barındırarak, ses, şekil ve söz varlığı bakımlarından ölçünlü dil ile birlikte Türkçe'nin zenginliğini oluşturmaktadır.

Yukarıda sıraladığımız verilerden hareketle Afyonkarahisar ili Çay ilçesi Pınarkaya ve Çayırpınar köyleri ile Başmakçı ilçesi Hırka köyünde karşılaştığımız *dünür* ve *düşük* kelimeleri birlikte aynı anlamı karşıladıkları için ikileme olarak kabul edilmelidir. Türk dilinin en eski metinlerinden beri bu iki kelimenin yan yana ve aynı anlamada kullanılması bizim de bu iki kelimeyi ikileme olarak kabul etmemize olanak sağlamıştır.

Afyonkarahisar ili Çay ilçesi Pınarkaya ve Çayırpınar köyleri ile Başmakçı ilçesi Hırka köyünde tespit ettiğimiz *dünür düşük* ikilemesi, “evlilik yoluyla kazanılan akrabalık, dünür” anlamına gelmektedir. Bu tespitimizin Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Sözlüğü’ne bir katkı sağlamasını umut ediyoruz.

Kaynakça

- Arat, Reşit Rahmeti. 1951. Edip Ahmed b. Mahmud Yükneki, Atabetü'l Hakayık, İstanbul.
- Arat, Reşit Rahmeti. 2008. Kutadgu Bilig, İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Ata, Aysu. 2004. Türkçe İlk Kur'an Tercümesi (Rylands Nüshası) Karahanlı Türkçesi, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Atalay, Besim. 1940. Divanü Lügât'it-Türk Tercümesi II, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bang, Willi. 1896. Über die köktürkische Inschrift auf der Südseite des Kül TäkinDenkmals, Leipzig: Otto Harrassowitz.

Eski Türkçe'den Derleme Sözlüğüne Bir Katkı: Dünür Düşük

- Bang, Willi vd. 1934. "Das buddhistische Sūtra Säkiz Yükmäk". ss. 93-192 içinde. Türkische Turfan-
Texte VI. Berlin: Sitzungberichte der Königlich Preußischen Akademie der Wissenschaften.
Phil.-hist
- Clauson, Sir Gerard. 1972. An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish, Oxford:
Oxford University Press.
- Dinar, Talat. 2006. "Başmakçı ve Dazkırı Ağzı". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Ercilasun, Ahmet Bican. 1995. "Bir Kişi Yañılsar Oğuşı Bodunu Bişükiñe Tegi Kıdmaz Ermiş (KT, G, 6 =
BK, K, 4) İbaresi Üzerine". Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten: 83-89.
- Gabain, Annemarie von. 1995. Eski Türkçenin Grameri. Çev. Mehmet Akalın. Ankara: Türk Dil Kurumu
Yayınları.
- Hamilton, James Russell. 2011. İyi ve Kötü Prens Öyküsü. Çev. Vedat Köken. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Karcaubay, Sartkojauli. 2012. Orhon Muraları: II Kitap (Tüpnüska, Okılımı, Audarması, Tüsiniktemesi).
Almatı: Abzal-Ay Baspası.
- Kasai, Yukiyo. 2011. "Der alttürkische Kommentar zum Vimalakīrtinirdeśa-Sūtra". Berliner
Turfantexte: 29. Turnhout (Belgien): Brepols Publishers.
- Kök, Abdullah. 2004. "Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73 1v/235v/2) Giriş-
İnceleme-Metin-Dizin". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Melioranskiy, Platon Mikhailovich. 1899. Pamyatnik' v' Çest' Kül' Tegin. S. Petersburg: Tipografiya
İmperatorskoy Akademii Nauk'.
- Nadelyayev, V. M. vd. 1969. Drevnetyurkskiy Slovar'. Leningrad: İnstitut Yazıkoznaniya, Akademiya
Nauk SSSR.
- Németh, Gyula. 1946. "[Or]hun Kitabelerinin İzahı", Çev. Saadettin Buluç. İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi 1: 53-61.
- Oda, Juten. 2015. "A Study of the Buddhist Sūtra Called Säkiz Yükmäk Yaruq or Säkiz Törlüğün Yarumış
Yaltrimış in Old Turkic". Berliner Turfantexte: 33. Turnhout (Belgien): Brepols Publishers.
- Orkun, Hüseyin Namık. 1936. Eski Türk Yazıtları I, İstanbul: Devlet Basımevi.
- Pelliot, Paul. 1914. "La version ouigoure de l'histoire des princes Kalyāṇaṃkara et Pāpaṃkara", T'oung
Pao, 15/2: 225-272.
- Radloff, Wasili. 1895. Die alttürkischen Inschriften der Mongolei, St. Petersburg: Buchdruckerei der
kaiserlichen Akademie der Wissenschaften.
- Röhrborn, Klaus. 2010. Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte
aus Zentralasien I. Verben, Band 1: ab- - äzüglä-. Stuttgart: Franz Steiner Verlag.
- Röhrborn, Klaus. 2017. Uigurisches Wörterbuch, Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte
aus Zentralasien II. Nomina, Pronomina, Partikeln, Band 2: aš-äzü. Stuttgart: Franz Steiner
Verlag.
- Sertkaya, Osman Fikri. 2014. "Bir kişi y(a)ñ(ı)ls(a)r og(u)şı<ña> bod(u)nı<ña> (e)bi<ñe> (e)şükiñe t(e)gi
(a)kıdm(a)z ermiş [KT G 6 = BK K 4]", Dil Araştırmaları, 14: 9-21.
- Solmaz, Erhan. 2007. "Bolvadin, Çay ve Çobanlar Ağzı". Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon
Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

- Tekin, Şinasi. 1980. Maitrisimit Nom Bitig, die uigurische Übersetzung eines Werkes der buddhistischen Vaibhāṣika-Schule. 1. Teil: Transliteration, Übersetzung. Anmerkungen, Berliner Turfantexte: 9, Berlin: Akademie Verlag.
- Tekin, Talat. 2016. Orhon Türkçesi Grameri. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Thomsen, Vilhelm. 2002. Orhon Yazıtları Araştırmaları: [1.] Orhon ve Yenisey Yazıtlarının Çözümü İlk Bildiri; [2.] V. Thomsen Tarafından Çözülmüş Orhon Yazıtları; [3.] Yenisey Yazıtlarındaki İyi Değerlendirilmemiş Bir Harf; [4.] Turcica. Çeviren ve Yayına Haz. Vedat Köken, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tuna, Osman Nedim. 1957. "Bazı İmlâ Gelenekleri, Bunların Metin İncelemelerindeki Önemi ve Orhon Yazıtlarında Birkaç Açıklama". Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten: 41-81.
- Türkçe Sözlük A-J, K-Z. 2023. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-XII. 1963-1982. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uçar, Erdem. 2018. "Köl Tégin (G 6) ve Bilge Kagan (K 4-5) Yazıtlarındaki bişükıne tegi kıdmaz ermiş Cümlesi Üzerine. Түркология 6 (92): 7-44.
- Ünlü, Suat. 2004. "Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (TİEM 73, 235v/3-450r/7) Giriş-İnceleme-Metin-Dizin". Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ünlü, Suat. 2012. Karahanlı Türkçesi Sözlüğü. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Vambéry, Ármin. 1899. Noten zu den alttürkischen Inschriften der Mongolei und Sibiriens. Helsingfors: Société Finno-Ougrienne.
- Wilkens, Jens. 2016. "Buddhistische Erzählungen aus dem alten Zentralasien, Edition der altuigurischen Daśakarmapath  vad  nam  l  ". Berliner Turfantexte 37, Turnhout (Belgien): Brepols Publishers.
- Zieme, Peter. 1982. "A New Fragment of the Uigur Guanwuliangshoujing". Bukky   Bunka Kenky  jo Kiy  . Bulletin of Institute of Buddhist Cultural Studies Ryukoku University 21: 20-29.
- Zieme, Peter. 2015. Altuigurische Texte der Kirche des Ostens aus Zentralasien. Gorgias Press: USA.

Sözlü Kaynaklar

Kaynak Kişi 1

Adı-Soyadı: S***** K*****

Eğitim durumu: Okuma yazması yok

Yaşı: 70

Mesleđi: Ev hanımı

Memleketi: Afyonkarahisar/Çay-Pınarkaya K  y  

Kaynak Kişi 2

Adı-Soyadı: G** Ç*****

Eğitim durumu: İlkokul mezunu

Yaşı: 57

Mesleđi: Ev hanımı

Eski Türkçe'den Derleme Sözlüğüne Bir Katkı: Dnr Düşük

Memleketi: Afyonkarahisar/Çay-Pınarkaya Ky

Kaynak Kişi 3

Adı-Soyadı: G***** Y*****

Eğitim durumu: İlkokul mezunu

Yaşı: 67

Mesleđi: Ev hanımı

Memleketi: Afyonkarahisar/Çay-Çayırpınar Ky

Kaynak Kişi 4

Adı-Soyadı: ř**** T*****

Eğitim durumu: İlkokul mezunu

Yaşı: 73

Mesleđi: Ev hanımı

Memleketi: Afyonkarahisar/Başmakçı-Hırka

